

Sångerna och livet

Den svenska visforskningen har framförallt koncentrerat sig på den repertoar som sjöngs på landsbygden under 1800-talet, men hur såg den folkliga sången ut under 1900-talet i städerna? Detta har Annika Nordström bland annat velat ta reda på genom sin doktorsavhandling¹ i etnologi vid Göteborgs universitet. Annika Nordström har, genom framförallt repertoarinspelningar och intervjuer, undersökt tre systrars, samt i viss mån även deras äldre syskons, vardagliga musicerande under hela deras liv. Hur detta musicerande har tagit sig uttryck och vad det har betytt och betyder än idag för dem. Genom en presentation av syskonens sång- och diktrepertoar satt i ett levnadshistoriskt sammanhang får vi möta ett stycke göteborgsk nittonhundratalshistoria sett ur arbetarperspektiv.

Källmaterialet är dels upprepade inspelningar av systrarnas sjungna repertoar, samt kompletterande levnadsintervjuer. Dessutom har författaren haft tillgång till skriftliga dokument från familjen, såsom handskrivna visböcker, egenkomponerade dikter och allsångsprogram. Annika Nordström har delat upp

sin avhandling i sju delar, där de fem mittersta följer ett kronologiskt mönster, efter den introducerande inledningen. Vi får först stifta bekantskap med de tidigare generationerna, generationerna innan de undersökta systrarnas, för att få en bakgrund till dels familjehistorien men också den tidigare musiktraditionen.

Sedan kommer barndom, ungdom, vuxenliv och pensionärliv. Varje del av livet illustreras genom levnadsberättelser i samband med sånger och dikter. Annika Nordström poängterar att genom att sjunga och minnas sånger utlöses andra berättelser och minnen än när hon bara ber sina informanter berätta. De olika sångerna knyts till händelser och platser, dels genom innehåll, men oftast framförallt genom hur och var systrarna lärt sig dem och hur och var de sedan sjungit dem.

De tidigaste visorna tillägnade sig systrarna genom föräldrarna och dessa förbinder också systrarna med tidigare generationer, eftersom de traderats inom familjen från mor och far till barn. Som äldre sköttes traditionsöverföringen inte längre bara av mamma och pappa, utan även kamrater, gatumusikanter, enstaka revyer och andra vuxna bidrog med nya alster till systrarnas repertoar. Dessutom var det ofta en kombination av muntlig och skriftlig trädning. Syskonen kom tidigt, enligt moderna mått mätt, ut i arbetslivet och arbetade bland annat på olika fabriker i Göteborgstrakten. Texterna som

¹ Annika Nordström. *Syskonen Svensson. Sångerna och livet – en folklig repertoar i 1900-talets Göteborg*. Göteborg 2002. (Skrifter från etnologiska föreningen i Västsverige 39) (Göteborgs stadsmuseum) 380 s. Ill. CD med musikexempel.

sjöngs under arbetet och efter arbetet på väg hem, anspelade ofta på aktuella frågor med anknytning till det egna livet. Till detta kom musik som inte var knuten till arbete utan till fritiden. Framförallt är det slagern som fått rollen som flyktmedel från vardagen. Betydelsen som tolkas in i sångerna behövs inte finnas i sångtexten och kan vara olika för de olika syskonen, och dessutom variera för en och samma person under livet.

Vuxenlivet förde sedan också med sig nya familjeförhållanden och andra arbetsplatser. Här frodades mer individuella sånger men i kollektiva former. Den ovanligt musikaliskt intresserade och begåvade familjen inte bara sjöng och i viss mån spelade, man diktade även nya texter till kända melodier, och ibland till och med egen musik. Det sker en förskjutning från arbete till familj, det är inte längre sjungandet under eller i samband med arbetet och tillsammans med arbetskamrater som är viktigt utan sjungandet med och för familjemedlemmar.

Det första kapitlet av avhandlingen innehåller forskningshistoria och metodiska och teoretiska infallsvinklar när det gäller dels folklig sång, dels levnadsberättelser och livshistoriska berättelser. Denna del är mycket bred, kanske alltför bred och ibland saknas anknytning i själva avhandlingstexten till alla de teorier som beskrivs i början.

Annika Nordström vill i sin avhandling undersöka den individuella, men också delade, repertoar som dessa tre undersökta systrar förmedlar under intervjuer och inofficiella framträdanden och försöka se dess betydelse i deras liv. Hennes uttalade forskningssyfte är att undersöka syskonen Svenssons sång och dikterepertoar samt dessa kreativa uttrycksbruk och betydelser i livet. Detta genom att a) undersöka hur repertoaren är sammansatt, b) hur syskonen har tillägnat sig olika kreativa uttrycksformer, c) hur sång och dikt har brukats och vilka betydelser de har i livet och slutligen d) vilken position syskonens sjungande och repertoar intar i mer officiella sammanhang.

För att göra detta har hon använt sig av ett levnadshistoriskt perspektiv. Hon har en folkloristisk anfallsvinkel, dels genom undersökandet av en, eller som här flera, person(er)s repertoar och hur den förändras, dels genom att se det hela som ett konstruerande av en levnadshistoria. Nordströms terminologi är här något förvirrande. Hon beskriver i första kapitlet skillnaden mellan levnadsberättelse och livshistoria, för att sedan använda sig av termen levnadshistoria, vad jag förstår, synonymt med levnadsberättelser. Hennes val av detta levnadshis-

toriska perspektiv kan förklaras genom att hon som mål har att undersöka syskonens repertoar, eller ge en *repertoarbild*, eftersom det aldrig går att komma åt en persons kompletta repertoar; repertoaren förändras hela tiden. Nordström menar att repertoaren aldrig kan frigöras från det speciella sammanhang där den har levandegjorts. I det här fallet handlar det om de intervjuer som gjorts, först i ett enbart insamlings syfte, där visorna och dikterna i repertoaren lyfts fram genom levnadsberättelser. Det är ett lyckat grepp som Nordström har valt, eftersom det klart i intervjuerna tycks märkas att visor och dikter är starkt förknippade med händelser och platser. Systrarna minns när de brukade sjunga visan, av vem eller hur de lärt sig den och Annika Nordström kan dessutom ofta sätta in både visan och berättelsen runt den i ett samhällsperspektiv.

Ibland får man dock en känsla av att hela livet var beledsagat av musik för dessa syskon. Dels är det viktigt att förstå att de nog på sätt och vis måste vara ett undantag, inte alla familjer är så här musikaliska och musikaliskt intresserade. Inte heller kan väl varje viktigt ögonblick i dessa personers liv vara förknippat med en sång. Det är en mycket individcentrerad undersökning, vilket i sig inte är något fel, men det skulle ha varit intressant att få se detta i ett större perspektiv. Hur mycket av det som gäller för de tre systrarna och deras repertoar kan sägas gälla för andra med samma bakgrund; arbetare, generationer födda på 1910-20-talen, göteborgare, fabriksarbetare, o.s.v.? Sedan undrar man ju också om det inte finns visor i systrarnas repertoar utan denna starka laddning och koppling till den personliga historien.

Nordström är också en del av den tradition hon beskriver. Hon berättar själv att hon känner igen både visorna och berättelsernas innehåll från sin eget liv. Hon är också själv utövar av den sorts folkliga sång som systrarna representerar. Detta gör att hon är medveten om de mönster som representeras i berättelser och visor, hon accepteras av systrarna, trots sin forskarroll, som en del i deras större gemenskap. Hon lär också känna sina informanter under det långa tidsförlopp som intervjuerna utförs och får säkert höra andra berättelser och visor i takt med att vänskapen djupnar. Hon är dock medveten om sitt nära förhållande till informanterna och lyckas utnyttja denna närhet och sin traditionsmedvetenhet som ett grepp i sin undersökning.

Det sjunde och avslutande kapitlet blir ett slags sammanfattning, även om det inte kallas så, och här knyts det hela ihop och de viktigaste resultaten presenteras. Dels hur traditionsöverföringen har gått

till i systrarnas fall och hur de har använt sig av traditionen på olika sätt i olika skeden av livet, och dels hur nära förknippade sångerna och diktandet är med informanternas egna liv. Sångerna blir, enligt Nordström, också ett slags metaforer för livet och olika skeden i det, genom sjungandet inte bara väcks minnen, livets iscensätts och återskapas också.

I slutet av boken finns en visbok med text-, och ibland, notexempel för en del av syskonens sånger som behandlas i texten. Hänvisningarna mellan text och exempel skulle kunna ha varit något noggrannare, nu får man bara veta för vilka omnämnda sånger/dikter det finns exempel. Dessutom följer en CD med klingande exempel med boken, men tyvärr saknas det helt hänvisningar till dessa i texten. Trots

detta är den ett mycket bra komplement; att få höra syskonen sjunga, och ibland också tala, ger en målande bild av det som beskrivs i boken.

Slutligen vill jag poängtera att jag tycker att det är en lyckad idé att undersöka en familjs repertoar i förhållande till familjemedlemmarnas och samhällets historia. Man får en klarare bild av hur komplext sambandet är mellan den folklore som utövas och utövarna, åhörarna och tiden och samhället runt omkring. Det är också roligt att läsa en så folkloristiskt inriktad avhandling och en undersökning där 1900-talets urbana folkliga sång, den som man under en period inte ansåg fanns, får huvudrollen.

Blanka Henriksson